

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Актуальні проблеми
вітчизняної
та всесвітньої історії**

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

Випуск 36

Рівне – 2024

УДК 94(477) + 94 (100)

А 43

ББК 63.3 (4Укр)

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : Зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 36. Рівне: РДГУ, 2024. 248 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Галуха Любов – кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Давидюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м.Рівне)

Жарна Криштоф – доктор хабілітований в галузі історії,
професор (м.Жешув, Республіка Польща)

Жилюк Сергій – доктор історичних наук, професор (м.Остріг)

Киридон Алла – доктор історичних наук, професор (м.Київ)

Майзнер Роберт – доктор хабілітований в галузі історії, професор (м.Ченстохова,
Республіка Польща)

Соммер Ханна – доктор гуманітарних наук в галузі соціології, професор (м.Жешув,
Республіка Польща)

Степанков Валерій – доктор історичних наук, професор (м.Кам'янець-Подільський)

Стоколос Надія – доктор історичних наук, професор (м.Рівне)

Троян Сергій – доктор історичних наук, професор (м.Київ)

Фісанов Володимир – доктор історичних наук, професор (м.Чернівці)

Чухліб Тарас – доктор історичних наук, провідний науковий співробітник (м.Київ)

Шеретюк Валерій – кандидат історичних наук, професор (м.Рівне)

Шеретюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м.Рівне)

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 12 від 28 листопада 2024 р.

**Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової
інформації: Серія КВ №15857-4329Р**

ISSN 2519-1942

Адреса редакційної колегії: 33028, м. Рівне, вул. Пластова, 31, корпус №5,
каб. 219, кафедра історії України РДГУ, тел. (067) 780-51-34

email: historical_conf_fhpsir@ukr.net <https://fipmv.rshu.edu.ua/>

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2024

ISSN 2519-1942

9 772519 194006

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Владислав Кравчук, Валерій Шеретюк

МИРНІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ РУСИ З ПОЛОВЕЦЬКОЮ ОРДОЮ.....7

Тетяна Пуха, Валерій Шеретюк

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ 1569-1648 РОКІВ.....14

Андрій Гурбик

СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА ВЕДЕННЯ ВІЙНИ В МІЛІТАРНИХ
НАРАТИВАХ ЮРІЯ НЕМИРИЧА 1630-х РОКІВ.....21

Олександр Крупка

ІСТОРИЧНІ ВИМІРИ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ «КОЗАЦЬКОГО
НАРОДУ» ГЕТЬМАНЩИНИ.....32

Ірина Богданець, Валерій Шеретюк

КІЛЬКІСТЬ І ТИПОЛОГІЯ МІСТЕЧОК, ЇХ МІСЦЕ В СТРУКТУРІ
ВОЛИНСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ
ХХ СТОЛІТТЯ.....41

Євген Куропаткін, Валерій Шеретюк

ДИВІЗІЯ УНР «ЗАПОРІЗЬКА СІЧ» ОТАМАНА ЮХИМА БОЖКА
У БОЯХ ЗА ЖМЕРИНКУ (1919 РІК).....52

Олена Максимчук, Валерій Шеретюк

ЗАГОСТРЕННЯ КОНФЛІКТУ МІЖ УКРАЇНСЬКИМИ
НАЦІОНАЛІСТАМИ ТА СОВЕТСЬКИМИ ПАРТИЗАНАМИ.....66

Тетяна Опанасюк

ВІЙНА ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ:
НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ.....75

Едуард Опанасюк

РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ СТРУКТУР У ФОРМУВАННІ КОНФЕСІЙНОГО
ПРОСТОРУ УКРАЇНИ.....86

Назар Корнійчук, Тетяна Карпунхіна

ВПЛИВ ІСТОРІЇ УПА НА СУЧАСНУ ДЕРЖАВНУ
ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ.....96

Дмитро Ващук

ДВІ ВІЙНИ – ОДНА ІСТОРІЯ (ДО ПОЧАТКУ МОСКОВСЬКО-
УКРАЇНСЬКИХ ВОЄН 1500–1503 РОКІВ ТА 2014 – ... РОКІВ).....108

РОЗДІЛ II

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Mihai Burunciuc

MOLDOVA AND ITS INTEGRATION INTO THE REGIONAL
ECONOMY OF THE 16TH CENTURY.....113

Альона Кібиш, Степан Сияк

УТВОРЕННЯ НАЦИСТСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МЕХАНІЗМУ
КАРАЛЬНИХ ОРГАНІВ.....121

Дарина Татарин, Степан Сияк

ЖІНКИ У АРМІЯХ АНТИГІТЛЕРІВСЬКОЇ КОАЛІЦІЇ
1939-1945 РОКАХ.....133

Олександр Колодич, Степан Сияк

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В ПІВДЕННО
АФРИКАНСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ ЗА ПРЕЗИДЕНСТВА
НЕЛЬСОНА МАНДЕЛИ.....141

Єлизавета Бещук, Тетяна Опанасюк

ТРАНСФОРМАЦІЯ АВТОРИТАРНИХ РЕЖИМІВ У
ПОСТРАДЯНСЬКИХ КРАЇНАХ У ХХІ СТОЛІТТІ.....153

Бахтієр Амінов

ВІДНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ І ЗБЕРЕЖЕННЯ
ЗНИКАЮЧИХ ВИДІВ РЕМЕСЕЛ.....159

РОЗДІЛ III

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРИОГРАФІЯ ТА КУЛЬТОРОЛОГІЯ

Микола Федоришин

КОНЦЕПЦІЯ СТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-
КУЛЬТУРНОГО ЗАПРВІДНИКА «ДЕРМАНЬ» ІМЕНІ УЛАСА
САМЧУКА.....166

Андрій Слесаренко, Роман Михальчук

ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ЗІБРАНЬ
УСНОІСТОРИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ В НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕННЯХ І ВИКЛАДАЦЬКІЙ ПРАКТИЦІ (НА ПРИКЛАДІ
ІНСТИТУТУ ВІЗУАЛЬНОЇ ІСТОРИЇ ТА ОСВІТИ ФОНДУ ШОА
УНІВЕРСИТЕТУ ПІВДЕННОЇ КАЛІФОРНІЇ, США.....173

Оксана Кундеус

РОЛЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....181

Тетяна Бородіна

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ УСНОІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ
КОЛЕКЦІЇ ЯХАД-ІН УНУМ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ГОЛОКОСТУ НА
ПОЛТАВЩИНІ.....194

Юрій Ліннік

КОНЦЕПЦІЯ ЛЮБОВІ У ФІЛОСОФСЬКІЙ СПАДЩИНІ
Г. СКОВОРОДИ ТА П. ЮРКЕВИЧА.....198

Таміла Герасимчук

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ У РОЗБУДОВІ ТОЛЕРАНТНОСТІ
ТА ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....206

Дмитро Свиридон

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
У СТАРШІЙ ШКОЛІ.....220

Яна Лукашук, Степан Синяк

ПОНЯТТЯ ТА ПРИЧИНИ УВАГИ ДО КРИТИЧНОГО
МИСЛЕННЯ.....227

Михайло Жаб'юк, Степан Синяк

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ЗАСТОСУВАННЯ
МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ.....237

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....246

УДК [32:316.28]:316.77

РОЛЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Оксана Кундеус

Рівненський державний гуманітарний університет

Україна, 33027, м. Рівне, вул. С.Бандери, 12

oksana.kundeus@rshu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1162-3858>

У статті досліджується значення політичних комунікацій в умовах розвитку інформаційного суспільства. Проаналізовано основні інструменти та механізми, що використовуються для передачі політичних повідомлень. Особливу увагу приділено впливу цифрових технологій на трансформацію політичної комунікації та її роль у формуванні суспільної думки. Висвітлено способи, функції та елементи структури політичної комунікації. Подано аналіз ролі соцмереж та перехід від традиційних форм і моделей політичної комунікації до інноваційних.

Ключові слова: Політичні комунікації, інформаційне суспільство, цифрові технології, мережеве суспільство, суспільна думка, медіа.

THE ROLE AND FEATURES OF POLITICAL COMMUNICATIONS IN THE MODERN INFORMATION SOCIETY

Oksana Kundeus

The article examines the importance of political communications in the context of the development of the information society. The main tools and mechanisms used to transmit political messages are analyzed. Particular attention is paid to the impact of digital technologies on the transformation of political communication and its role in shaping public opinion. The methods, functions and elements of the structure of political communication are highlighted. The author analyzes the role of social networks and the transition from traditional forms and models of political communication to innovative ones.

Keywords: Political communication, information society, digital technologies, network society, public opinion, media.

Постановка проблеми. У сучасному інформаційному суспільстві політичні комунікації набувають стратегічного значення. Вони виступають не

лише засобом передачі інформації, а й інструментом впливу на масову свідомість і політичну поведінку громадян. Інформаційна революція та розвиток цифрових технологій сприяли глобалізації інформаційних потоків, що призвело до зростання ролі медіа у формуванні громадської думки. Політичні комунікації відіграють вирішальну роль у забезпеченні прозорості процесів прийняття рішень та підтримці демократичних цінностей. Особливо важливою є здатність цих комунікацій до адаптації в умовах швидких технологічних змін.

Метою статті є аналіз ролі та особливостей політичних комунікацій у функціонуванні сучасного інформаційного суспільства.

Аналіз досліджень та публікацій. Політичній комунікації присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних науковців. Аналізу різних аспектів політичної комунікації присвячені роботи таких науковців: В. Андрущенко, В. Бебик, С. Денисюк, М. Головатий, Г. Почепцов, Ф. Рудич, А. Руднев, С. Телешун, М. Хилько, І. Шовкун та інші. Щодо визначення місця і ролі інформаційних процесів у розвитку комунікації, то варто назвати таких відомих діячів, як Г. Алмонд, Н. Вінер, К. Дойч, Д. Істон, Ж.-М. Коттре, Г. Лассуелл, М. Маклюен, Л. Пай, Т. Парсонс, Р.-Ж. Шварценберг та інші.

Виклад матеріалу. Система політичної комунікації є стратегічно важливою ланкою, що сполучає між собою всі елементи політичної системи. Політична комунікація також покликана забезпечувати взаємодію політичних акторів і зовнішнього соціального середовища. У політичній науці традиційно виділяють наступні елементи структури системи політичної комунікації: інституційний (як співвідношення певних організаційних структур), матеріально-технічний (що включає такі канали передачі інформації, як теле- і радіопередавачі, модеми, комп'ютери тощо) та інформаційний. В контексті нашого дослідження найбільший інтерес представляє останній компонент, оскільки саме він охоплює широкий спектр феноменів взаємодії акторів, задіяних у процесі політичної комунікації на різних рівнях.

Якщо говорити про виникнення поняття «політична комунікація», то воно безпосередньо пов'язане з еволюцією західного суспільства в період після Другої світової війни. Виокремлення досліджень політичної комунікації у відносно самостійний напрям отримало назву політичної комунікативістики і було викликано демократизацією політичних процесів у світі в другій половині ХХ ст., виникненням і зростанням ролі нових інформаційних технологій, а також розвитком кібернетичної теорії. Як вважав Н. Вінер, всі явища навколишнього світу можуть бути пояснені з погляду інформаційного обміну, циркуляції інформації. На його думку, це створення, відправлення, отримання і

обробка повідомлень, що істотно впливають на політику. Згадана дія може бути як прямою, так і непрямою, її результати можуть виявлятися як негайно, так і через певний час. Про прямі або безпосередні дії можна говорити стосовно таких видів політичної діяльності, як заклик до участі у виборах, звернення за підтримкою того або іншого політичного курсу, пропозиція схвалити і прийняти або відхилити який-небудь законопроект. Непряма дія повідомлень виявляється в тому, що вони можуть використовуватися для створення якихось «ідеальних моделей», «образів» дійсності та стереотипів, які впливають на політичну свідомість і поведінку політичних еліт та масової громадськості. Творцями і відправниками повідомлень можуть бути політики, журналісти, представники груп інтересів або окремі індивіди, які зовсім не мають відношення ні до яких організацій, тобто їх належність до конкретної соціальної спільноти або інституту не має визначального значення. Те ж саме стосується одержувачів повідомлень. Принципово важливим є те, що повідомлення надає політичний результат, впливаючи на свідомість, переконання і поведінку індивідів, спільнот, інститутів, а також на середовище, в якому вони існують [6, с. 21].

Відзначимо цікаве визначення політичної комунікації, як «нервової системи державного управління» К. Дойчем, який вважав політичні повідомлення чинником, що обумовлює політичну поведінку [19]. На думку Ж. М. Коттре, роль комунікації в політичному житті суспільства можна порівняти із значенням кровообігу для організму людини [20, с. 9]. Дійсно, політична комунікація є необхідною субстанцією, яка пов'язує різні частини суспільства і дозволяє їм функціонувати як єдине ціле. Політичні повідомлення, циркулюючи в суспільстві, породжують уявлення, які визначають сутнісний бік політичного життя.

Відправним пунктом для аналізу функціональних і ціннісних характеристик політико-комунікаційних процесів може слугувати відома парадигма Г. Лассуелла, згідно з якою акт комунікації розглядається як структура п'яти складових: хто передає, кому передає, що передає, за яким каналом, з яким результатом [4].

Одне з найбільш повних тлумачень політичної комунікації надано відомим французьким соціологом Р.-Ж. Шварценбергом. Він визначив це поняття як «процес передачі політичної інформації, за допомогою якого інформація циркулює між різними елементами політичної системи, а також між політичною і соціальною системами. Безперервний процес обміну інформацією здійснюється як між індивідами, так і між керівниками і керованими задля

досягнення згоди» [21]. На нашу думку, і Г. Лассуелл, і Р.-Ж. Шварценберг звертають увагу на зворотний зв'язок між комунікатором і реципієнтом, що є більш характерним для політичної комунікації в демократичних суспільствах, в яких громадяни можуть вимагати від влади прийняття певних політичних рішень. Тобто політична комунікація має на увазі не односторонню спрямованість сигналів від еліт до маси, а весь діапазон неформальних комунікаційних процесів у суспільстві.

Політичне життя в будь-якому суспільстві неможливе без усталених методів політичної комунікації. Р.-Ж. Шварценберг виділяє три основні способи політичної комунікації (відповідно до використання різних засобів):

- 1) комунікація через засоби масової інформації: друковані засоби (преса, книги, плакати і т. д.); електронні засоби (радіо, телебачення, Інтернет тощо);
- 2) комунікація через організації, коли проміжною ланкою є політичні партії, групи інтересів тощо;
- 3) комунікація через неформальні канали з використанням особистих зв'язків [21].

Не дивлячись на важливе значення всіх зазначених способів політичної комунікації, сьогодні визначальне значення має як раз останній – неформальний.

Трактуючи комунікацію як акт і процес встановлення контактів між суб'єктами взаємодії з допомогою обміну інформацією, слід розглядати політичну комунікацію, відповідно, як створення, відправлення, отримання та обробку повідомлень, які справляють важливий вплив на політику в цілому і на політичну свідомість і політичну поведінку, зокрема. При цьому, наголосимо, що новітні інформаційно-комунікаційні технології змінили традиційну комунікацію: на зміну односторонній поступово приходять транзактна комунікація.

На думку американських вчених Д. Брайанта і С. Томпсона, інтерактивність (транзактність) характеризується як «зміна ролей – перехід до таких міжособистісних комунікаційних відносин, в яких кожна сторона може по черзі виступати в ролі відправника, одержувача або передавача інформації» [7, с. 395].

Виходячи з науково-дослідницької точки зору, можна назвати два основні способи політичної комунікації: горизонтальний і вертикальний. Горизонтальна політична комунікація, насамперед, розглядає процеси обміну інформацією на рівні «індивід – індивід» «соціальна група – соціальна група», «державна – державна» і т. д.; водночас вертикальна політична комунікація передбачає

інформаційний обмін між суб'єктами різного рівня «держава – індивід», «соціальна група – держава» і т. д.

Науковці схиляються до думки, що по відношенню до політичної системи і громадянського суспільства політична комунікація виконує такі функції:

1) інформаційну (поширення необхідних знань про елементи політичної системи та їх функціонування);

2) регулятивну (дає змогу виробити оптимальний механізм взаємодії як між елементами політичної системи, так і між політичною системою і громадянським суспільством);

3) функцію політичної соціалізації (сприяє встановленню певних норм політичної діяльності і політичної поведінки);

4) маніпулятивну (формує суспільну думку з найбільш важливих політичних проблем);

5) інтеграційну/дезінтеграційну (за певних політичних обставин об'єднує/поляризує громадян або їхні погляди щодо актуальних питань);

б) мотиваційну (отримана реципієнтом інформація може спонукати його до вчинення певних дій, наприклад виборча комунікація мотивує громадян до участі у виборах).

Узагальнюючи виокремлені функції, слід підкреслити, що головною метою політичної комунікації є формування громадської думки і суспільної свідомості, що прямо чи опосередковано впливає на зміст і характер різноманітних політичних процесів, які відбуваються в державі [5].

Відповідно до наведеного узагальнення, процес політичної комунікації являє собою складну багаторівневу систему з великою кількістю гравців і багатовекторною взаємодією, що включає як вертикальні, так і горизонтальні зв'язки шляхом використання різних каналів трансляції інформації.

В процесі глобалізації, інформатизації та розвитку новітніх комунікаційних технологій відбулася трансформація системи політичної комунікації. Дихотомія «громадянське суспільство – влада» більше не є актуальною для аналізу процесу політичної комунікації. Зростання кількості акторів фактично відбулося не з боку влади, а з боку суспільства. Сучасний етап розвитку системи політичної комунікації характеризується мінімальною активністю політичних посередників – інститутів, призначених для підтримки двосторонніх інформаційно-комунікаційних зв'язків між владою та громадськістю. Численні актори всередині суспільства та влади в процесі політичної комунікації фігурують ізольовано та не можуть розглядатися в якості одиниці комунікативного процесу.

Означені трансформації обумовлені тим фактом, що у ХХІ столітті виникла нова соціальна реальність, нова якість соціального простору – «мережеве суспільство». Слід зазначити, що мережевий підхід успішно застосовується у різноманітних дослідженнях. Мережі дозволяють аналізувати сучасне суспільство та індивіда в ньому шляхом дослідження багатоманітності навколишнього світу, який за формою та структурою відрізняється від світу попередніх поколінь. Визнання ролі мереж відкриває нові можливості для розуміння політичних процесів, дозволяє виявити нові точки відліку в методологічному аналізі їх розвитку, визначити місце та роль інформаційних і комунікаційних мереж у прийнятті політичних рішень та у міжнародних відносинах.

Мережі мають не лише організаційний, а й комунікаційний вимір. Мережеві структури є надзвичайно різноформатними та динамічними, і, як наслідок, справляють специфічний вплив на таку необхідну для розвитку та саморозвитку мереж характеристику політичних процесів, як дифузність.

Будь-які мережі вибудовуються з урахуванням комунікації, і взаємодія між елементами мережі відбувається у вигляді обміну інформаційними повідомленнями. Тому такі поняття, як «комунікація» та «інформація», є базовими для розуміння розвитку нового атрибута соціальних процесів [3, с. 7]. Тут ми повертаємося до феномену мережевого суспільства, до стрімкого формування якого призводить зростаючий вплив комунікації та інформації. Одним із перших природу мережевого суспільства досліджував М. Кастельс, який застосував багатфакторний аналіз і міждисциплінарні дослідження, розвиваючи теорії таких дослідників, як Д. Белл, Е. Тоффлер, А. Турен та ін.

М. Кастельс інтегрував у науковий дискурс такі фундаментальні поняття, як «інформаційне суспільство» та «інформаційні потоки», та дійшов висновку про принципову відмінність мережевого суспільства від існуючих раніше форм суспільної організації. Новий тип суспільства також передбачає формування принципово іншого типу цивілізаційного взаємодії. М. Кастельс аналізує мережі в контексті процесів комунікації – розвиток нових комунікаційних можливостей спричиняє формування в індивідів нових потреб, які можна задовольнити уникаючи реальних зв'язків з іншими індивідами. М. Кастельс, досліджуючи дане явище, визначив його як мережевий індивідуалізм, що «персоналізується спільнотою». Дослідник дійшов висновку, що мережі створюють особливі умови життєдіяльності індивідів у новій соціальній реальності, оскільки відбувається трансформація соціальних зв'язків – від безпосередніх у реальному світі до опосередкованих у світі віртуальному [8].

Концепція мережевого суспільства також набула значного поширення в соціальних дослідженнях і застосовується паралельно з такими поняттями як «інформаційне суспільство», «суспільство ризику», «суспільство знання», «постіндустріальне суспільство», «емерджентне суспільство» та іншими. Незважаючи на те, що в деякому діапазоні значень вказані поняття є синонімічними, поняття «мережеве» вирізняється тим, що характеризує тип структур, які лежать в основі соціального буття, а також передбачає їхню історичну змінність [14].

У даному контексті нам імпонує аналіз мережевого суспільства, представлений у низці праць О. Назарчуком. Репрезентуючи суспільство кінця ХХ – ХХІ століть крізь призму комунікації та медіареальності, дослідник наполягає на тому, що структура та конфігурація сучасних мереж (зокрема інформаційних) індивідуалізується. За рахунок цього «реальна комплексність і морфологія мереж виявляється не в локальному просторі..., а в глобальному світі. Саме глобальна розгортка перетворює елементарні конструкції на складні за своєю будовою мережі» [11, с. 74].

На сучасному етапі розвитку комунікаційних технологій та системи засобів масової інформації політична комунікація виступає як один з основних засобів політичної боротьби. Розвиток комплексних методів управління комунікаційними потоками породили специфічні види діяльності, які є цілеспрямованим і системним використанням різних форм, засобів, видів, способів комунікації і професійних видів комунікаційної діяльності (PR, реклама, журналістика, пропаганда, агітація, інформаційне протиборство та ін.) з метою управління [1].

Більшість дослідників цієї проблематики сходяться у думці, що сьогодні мас медіа мають найбільший, ніж будь-коли, вплив на формування свідомості та поведінку людей і стають все більш потужним інструментом впливу на інститути влади. Поняття ЗМІ як четверта влада набуває нового сенсу. У той же час сьогодні і влада, активніше ніж будь-коли, використовує політичні комунікації для поширення своїх ідей, налагодження контактів з аудиторією і постійного підтримання контактів [9, с. 88].

Потенціал політичної Інтернет комунікації пояснюється: різноманітністю каналів впливу на користувача; симуляцією політичного діалогу; можливістю працювати в режимі онлайн; миттєвим доступом до величезної кількості повідомлень; взаємодією на адресата інформації рекламою і агітацією; можливістю електронного голосування і все більшим впровадженням Інтернету в політичні сфери суспільства.

Модифікація політичної комунікації дозволила інтернет-аудиторії бути не просто спостерігачем політичного процесу, але і його повноправним членом, що збільшує легітимність влади та сприяє побудові довірчих відносин між державою і суспільством.

В Інтернеті як сформованому політичному інституті традиційна структура подачі семантичної інформації видозмінюється. Оскільки інформатизація і демократизація української держави є актуальною політичним завданням, простір інтернет-комунікацій стає ареною для вироблення консолідованої політичної позиції влади і суспільства. Комунікаційні особливості Інтернету дозволяють здійснювати легітимний політичний дискурс суспільства з владою.

У контексті сучасної української дійсності, політична комунікація, виступаючи способом, засобом існування і трансляції політичної культури, в свою чергу, може стати фундаментом демократизації взаємодії держави і громадянського суспільства.

Разом з цим, хоч Інтернет-комунікації і сприяють формуванню політичної свідомості та політичної культури, вони створюють нові і підсилюють старі можливості для маніпуляції свідомістю. Тому, говорячи про шляхи формування політичної свідомості на основі інтерактивних комунікацій, важливо визначити, як можна протистояти таким маніпуляціям, які породжують негативні явища в політичній поведінці. Оптимально це можна дослідити на прикладі електоральної поведінки, аналізуючи процес голосування як демократичної форми політичної діяльності людини в сучасному суспільстві [2].

Виборчий процес у сучасній Україні демонструє застосування достатньо широкої системи інформаційно-комунікаційного інструментарію, який містить як традиційні засоби, так і новітні різновиди медіакомунікацій. Останні дві електоральні кампанії, президентська та парламентська, 2019 року засвідчили, що, з одного боку, традиційні ЗМІ в сучасній Україні продовжують зберігати значний вплив на електоральний вибір громадянина, з іншого – втрачають рівень довіри населення порівняно з новими медіа.

Однією з ключових інструментальних характеристик електоральної комунікації є переміщення дискусій із сайтів ЗМІ до соціальних мереж, зокрема на сторінки «Фейсбук» цих самих ЗМІ або на сторінки найпопулярніших авторів, лідерів думок, відомих політичних експертів, видатних політичних діячів, представників державної влади. Наголосимо, що протягом останніх 7–10 років віртуальні мережеві технології змінили масштаб застосування з локального на глобальний і набули ознак первинності за способами та частотою

використання, що значним чином підтвердив перебіг виборчих кампаній 2019 р.

Проте політична комунікація не обмежується періодом виборів. Навики взаємодії з аудиторією, способи вирішення конфліктів і поширення інформації не менш важливі поза активною фазою виборів. Сьогодні політичне спілкування є одним з елементів формування політики загалом, а двостороння комунікація виступає запорукою демократії.

Одним із найбільших проблемних аспектів політичної комунікації на сучасному етапі залишається вплив дезінформації на суспільно-політичні процеси. Набуваючи глобального характеру, дезінформаційні технології значним чином коригують електоральний вибір, іміджеві характеристики країни на міжнародній арені [16].

Як вже було відзначено, на сучасному етапі лівова частка комунікаційних процесів перемістилась саме в інтернет-площину, а точніше – соціальні мережі, такі як Facebook, Telegram, Viber, X (колишня Twitter) і TikTok. Як свідчать дані соціологічного дослідження, проведеного Громадською мережею «Опора», майже для 80% українців джерелом інформації у 2023 році є соціальні мережі [12].

Згідно з результатами опитування проведеного Громадською мережею «Опора» у 2024 році, на запитання **звідки українці отримують інформацію**, соціальні мережі досі утримують чільну позицію як джерело новин - їх використовують 73,4% українців. Втім, порівняно з минулим роком, їх популярність знизилася на 4,5%. На другому місці - інтернет (без соцмереж) із майже 60%. Відчутно втратило аудиторію телебачення - звідти дізнаються новини 42,7%, що на 20% менше, ніж у 2023 році. Радіо (22%) та друковані ЗМІ (майже 12%) теж обирають дещо рідше: популярність першого знизилася на 11,7%, а другого - майже на 6% порівняно з 2023 роком.

У 2024 році українці найбільше довіряли соціальним мережам (47,3%), інтернету без соціальних мереж (43%) і телебаченню (34,1%). А рейтинг найпопулярніших соціальних мереж в Україні протягом останніх трьох років залишається фактично незмінним. Як і раніше, у 2024 році, його очолили Telegram (78.1%), YouTube (59.5%) та Facebook (44.6%). Трохи більше ніж 42% опитаних читають новини у Viber, 29,6% - в Instagram, 26,8% - у TikTok, 7,8% - в X (Twitter). Іншими соцмережами для отримання новин користуються лише 1,2% опитаних [10].

Відтак, соціальні мережі в сучасному політичному ландшафті відіграють вагомий роль як засіб політичної комунікації. Вони надають політикам та

політичним організаціям потужні інструменти для взаємодії з виборцями, формування публічного образу та мобілізації громадської підтримки. Наслідком такої тенденції є зростаюча кількість створених акаунтів представників влади та політичних сил у соціальних мережах. За даними моніторингу, проведеного у 2021 році Громадською мережею «Опора», з 1 січня по 14 грудня 2021 року політичні сили, політики й інші сторінки опублікували у Facebook та Instagram майже 123 тисячі рекламних дописів політичного змісту. Їхня загальна вартість сягнула майже 2,2 млн дол. (близько 60 млн. грн.). Показово, що найбільшу частку цих витрат (49,1%) становлять витрати «інших» сторінок (тобто онлайн-видань, громадських рухів або ж таких, що підтримують певні політичні сили чи політиків, але не є їхніми офіційними представництвами) [13].

У 2023 році найпопулярнішою платформою для просування політичних меседжів стала мережа Facebook – за даними громадського руху «ЧЕСНО», понад чотири мільйони гривень на рекламу у Facebook витратили у 2023 році політики й афілійовані з ними організації [15].

Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки зазначає, що наразі в соціальних мережах Facebook та Instagram фіксується зростання кількості платної пропагандистської реклами на тему політики [18].

Інформаційний онлайн-простір, крім того, переповнений різноманітними маніпуляціями, проблемою залишається використання технологій тролінгу (провокаційних повідомлень із метою викликати флейм, конфлікти між учасниками, беззмістовну розмову, образи та ін.), активна діяльність ботів у соціальних мережах. Подібна поведінка часто виступає і елементом політичного протистояння.

До того ж зараз соціальні медіа також мають великий рейтинг довіри у користувачів, а отже, можуть слугувати якісним каналом як внутрішньої, так і зовнішньої комунікації. Інститутом вивчення журналістики Reuters протягом квітня 2022 року проведено дослідження у п'яти країнах – Великій Британії, США, Німеччині, Польщі та Бразилії щодо споживання новин про війну в Україні. Результати дослідження продемонстрували, що соціальні медіа (у тому числі інформаційно-аналітичні онлайн-сайти, другорядні сайти) є одним із пріоритетних джерел інформації окрім телебачення. Це вказує на важливість комунікації та інформування в інтернет-просторі [17].

Висновок. Відзначимо, що тенденції перенесення значної частки комунікаційних процесів в онлайн-простір зумовило зміни у звичних стратегіях політичної комунікації. Для охоплення більшої кількості аудиторії та якісної

взаємодії з нею політична комунікація, незалежно чи в період активної виборчої кампанії, чи ні, розгортається в цифровому просторі, на онлайн-платформах та в соціальних мережах з однаковою інтенсивністю. Запит аудиторії на інформацію та необхідність взаємодії зумовлює більш відкрите спілкування на всіх рівнях. Тому, крім традиційних медіа, котрі завжди були учасником політичних комунікацій, до цього процесу все активніше залучаються онлайн-платформи та соціальні мережі. В умовах військового конфлікту та гострої необхідності якісної комунікація така тенденція здається цілком логічною.

Таким чином, на тлі збільшення інтенсивності інформаційного обміну в політичній сфері змінюється характер політичної комунікації, в якій беруть участь громадяни і влада. У ній розширюється простір свободи і дозволеного, критики і протесту. Віртуальний і реальний світи політичної дії знаходяться в тісному переплетенні; у своїй альтернативності і множинності інформації, безмежному плюралізмі вони вносять нові смисли з віртуального середовища в повсякденну політичну практику, генеруючи інноваційні процеси в політичній системі суспільства.

Політичні комунікації в сучасному інформаційному суспільстві виступають як потужний інструмент впливу на суспільну думку. Їх розвиток у цифрову епоху відкриває нові можливості для демократизації комунікаційних процесів, але водночас створює ризики інформаційних маніпуляцій. Подальші дослідження мають бути спрямовані на вивчення методів боротьби з дезінформацією та забезпечення інформаційної безпеки.

Джерела та література

1. Булгаков Д. О., Комунікаційна діяльність органів влади. Політичне життя. № 3, 20024. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.3.4>
2. Вайєр А. М. Інтерактивні форми політичної комунікації. Актуальні проблеми політики. 2019. Вип. 64. DOI <https://doi.org/10.32837/app.v0i64.192>
3. Войтович Р. Мережеве суспільство як нова форма соціальної організації в умовах глобалізації. Політичний менеджмент. 2010. № 5. С. 3-18
4. Воробйова Г. Ю. Феномен організації влади в США у концепціях Г. Лассуела та Ч. Мерріама. Міжнародна наукова конференція (21-22 квітня 2010 року): Матеріали доповідей та виступів. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. Ч. IX. 143 с., С.15-16
5. Громадська Н. А., Акетіна О. В. сучасні особливості політичної комунікації та її прояви в інформаційному суспільстві. Том 248 № 236 (2014) Наукові праці. Політологія. <https://politics.chdu.edu.ua/article/view/55595>
6. Денисюк С. Г. Технологічні виміри політичної комунікації: монографія / С. Г. Денисюк. Вінниця: ВНТУ, 2010. 276 с.

7. Дженнінгз Б., Томпсон С. Основи впливу ЗМІ / Пер. с англ. В. Кулеба, Я. Лебеденко. Київ: Ваклер. 2004. 432 с.
8. Кастельс М. Інтернет-галактика: міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. Пер. з англ. Київ: Ваклер, 2007. 304 с.
9. Королько В. Основи публік-рілейшнс Київ: «Ваклер». 2000. 528 с.
10. Медіаспоживання українців: третій рік повномасштабної війни. Дослідження громадянської мережі ОПОРА, опубліковано 10 липня 2024 <https://www.oporaua.org/viyna/doslidzhennya-mediaspozhyvannya-ukrayinciv-tretyi-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-25292>
11. Назарчук А. В. Мережеве суспільство і його філософське осмислення. Питання філософії. 2008. № 7. С. 61-75.
12. «Опора»: Основним джерелом інформації майже 80% українців є соціальні мережі. (2023). Детектор медіа. <https://detector.media/infospace/article/213998/2023-07-10-oporaosnovnym-dzherelom-informatsii-mayzhe-80-ukrainsiv-ie-sotsialni-merezhi/>
13. Партії в соціальних мережах. Два мільйони доларів за увагу потенційного виборця. (2022). https://www.oporaua.org/polit_ad/partiyi-v-sotsialnikh-merezhakh-dva-milionidolariv-za-uvagu-potentsiinogo-vibortsia-23831
14. Соціальні комунікації інформаційного суспільства: теоретичні та прикладні аспекти: монографія / під заг. ред. А.Г. Гудманяна, С.М. Ягодзінського. Київ: Талком, 2020. 260 с.
15. Хто з політиків найбільше рекламується у Facebook? (2023). LB.ua. Офіційний вебсайт. https://lb.ua/news/2023/10/05/578007_ho_z_politikiv_naybilshe.html
16. Шлемкевич Т. Політичні комунікації в українському інформаційному просторі. Том 1 № 16 (2024): Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія. DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-2-6>
17. Як аудиторія сприймає висвітлення у медіа новин про війну в Україні? – Нове дослідження Інституту вивчення журналістики Reuters (2022). Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. <http://surl.li/nfily>
18. Як брешуть росіяни і що з ними робити. (2023) Ukrinform TV. <https://www.youtube.com/watch?v=NBfDoyszabuk>
19. Deutsch K. W. The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control / Deutsch K. W. London: Free Press of Glencoe, 1963. 316 p.
20. Cotteret J.-M. Gouvernants et gouvernes: La communication politique / Cotteret J.-M. Paris: Presses universitaires de France, 1973. 178 p.
21. Schwartzberg R.-J. Sociology Politique. P., 1988.

References

1. Bulhakov D. O., Komunikatsiina diialnist orhaniv vlady. Politychne zhyttia. № 3, 20024. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.3.4>
2. Vaiier A. M. Interaktyvni formy politychnoi komunikatsii. Aktualni problemy polityky. 2019. Vyp. 64. DOI <https://doi.org/10.32837/app.v0i64.192>
3. Voitovych R. Merezheve suspilstvo yak nova forma sotsialnoi orhanizatsii v umovakh hlobalizatsii. Politychnyi menedzhment. 2010. № 5. S. 3-18
4. Vorobiova H. Yu. Fenomen orhanizatsii vlady v SShA u kontseptsiiakh H. Lassuela ta

Ch. Merriama. Mizhnarodna naukova konferentsiia (21-22 kvitnia 2010 roku): Materialy dopovidei ta vystupiv. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichniy tsentr «Kyivskiy universytet», 2010. Ch. IKh. 143 s., S.15-16

5. Hromadska N. A., Aketina O. V. suchasni osoblyvosti politychnoi komunikatsii ta yii proiavy v informatsiinomu suspilstvi. Tom 248 № 236 (2014) Naukovi pratsi. Politolohiia. <https://politics.chdu.edu.ua/article/view/55595>

6. Denysiuk S. H. Tekhnolohichni vymiry politychnoi komunikatsii: monohrafiia / S. H. Denysiuk. Vinnytsia: VNTU, 2010. 276 s.

7. Dzhenninhz B., Tompson S. Osnovy vplyvu ZMI / Per. s anhl. V. Kuleba, Ya. Lebedenko. Kyiv: Vakler. 2004. 432 s.

8. Kastels M. Internet-halaktyka: mirkuvannia shchodo Internetu, biznesu i suspilstva. Per. z anhl. Kyiv: Vakler, 2007. 304 s.

9. Korolko V. Osnovy pablyk-rileishns Kyiv: «Vakler». 2000. 528 s.

10. Mediaspozhyvannia ukraintsev: tretii rik povnomasshtabnoi viiny. Doslidzhennia hromadianskoi merezhi OPORA, opublikovano 10 lypnia 2024 <https://www.oporaua.org/viyna/doslidzhennya-mediaspozhyvannya-ukrayinciv-tretiy-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-25292>

11. Nazarchuk A. V. Merezheve suspilstvo i yoho filosofske osmyslennia. Pytannia filosofii. 2008. № 7. S. 61–75

12. «Opora»: Osnovnym dzherelom informatsii maizhe 80% ukraintsev ye sotsialni merezhi. (2023). Detektor media. <https://detector.media/infospace/article/213998/2023-07-10-oporaosnovnym-dzherelom-informatsii-mayzhe-80-ukraintsev-ie-sotsialni-merezhi/>

13. Partii v sotsialnykh merezhakh. Dva miliony dolariv za uvahu potentsiinoho vybortsia. (2022). https://www.oporaua.org/polit_ad/partiyi-v-sotsialnikh-merezhakh-dva-milionidolariv-za-uvagu-potentsiinogo-vibortsia-23831

14. Sotsialni komunikatsii informatsiinoho suspilstva: teoretychni ta prykladni aspekty: monohrafiia / pid zah. red. A.H. Hudmaniana, S.M. Yahodzinskoho. Kyiv: Talkom, 2020. 260 s.

15. Khto z politykiv naibilshe reklamuietsia u Facebook? (2023). LB.ua. Ofitsiinyi vebsait. https://lb.ua/news/2023/10/05/578007_ho_z_politikiv_naybilshe.html

16. Shlemkevych T. Politychni komunikatsii v ukrainskomu informatsiinomu prostori. Tom 1 № 16 (2024): Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Seriia: Politolohiia. DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-2-6>

17. Yak audytorii spryimaie vysvitlennia u media novyn pro viinu v Ukraini? – Nove doslidzhennia Instytutu vyvchennia zhurnalistyky Reuters (2022). Natsionalna rada Ukrainy z pytan telebachennia i radiomovlennia. <http://surl.li/nfily>

18. Yak breshut rosiiany i shcho z nymy robyty. (2023) Ukrinform TV. <https://www.youtube.com/watch?v=NBfDoyzabuk>

19. Deutsch K. W. The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control / Deutsch K. W. London: Free Press of Glencoe, 1963. 316 p.

20. Cotteret J.-M. Gouvernants et gouvernes: La communication politique / Cotteret J.-M. Paris: Presses universitaires de France, 1973. 178 p.

21. Schwartzberg R.-J. Sociology Politique. P., 1988.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

1. **Амінов Бахтієр** - кандидат історичних наук, доцент Кокандського державного педагогічного інституту (Республіка Узбекистан)
2. **Burunciuc Mihai** - PhD student, Doctoral School of Humanities and Education of the State University of Moldova (Republic Moldova)
3. **Бещук Єлизавета** – здобувач в/о ступеня «Бакалавр» Рівненського державного гуманітарного університету
4. **Богданець Ірина** – здобувач в/о ступеня «Магістр» Рівненського державного гуманітарного університету
5. **Бородіна Тетяна** - старший викладач кафедри історії Національного університету «Києво-Могилянська академія», випускниця Докторської школи імені родини Юхименків НаУКМА
6. **Ващук Дмитро** - кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України
7. **Герасимчук Таміла** - кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри політології та міжнародних відносин Рівненського державного гуманітарного університету
8. **Гурбик Андрій** - кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України
9. **Жаб'юк Михайло** – здобувач в/о ступеня «Магістр» Рівненського державного гуманітарного університету
10. **Кібиш Альона** – здобувач в/о ступеня «Магістр» Рівненського державного гуманітарного університету
11. **Колодич Олександр** – здобувач в/о ступеня «Магістр» Рівненського державного гуманітарного університету
12. **Корнійчук Назар** – здобувач в/о ступеня «Магістр» Рівненського державного гуманітарного університету
13. **Кравчук Владислав** – здобувач в/о ступеня «Магістр» Рівненського державного гуманітарного університету
14. **Крупка Олександр** - кандидат історичних наук, доцент кафедри журналістики та українознавства Національного університету водного господарства та природокористування
15. **Кундеус Оксана** – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та міжнародних відносин Рівненського державного гуманітарного університету
16. **Куропаткін Євген** – здобувач в/о ступеня «Бакалавр» Рівненського

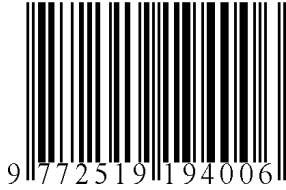

державного гуманітарного університету

17. **Ліннік Юрій** – кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін КЗВО «Рівненська медична академія»
18. **Лукашук Яна** - здобувач в/о ступеня «Магістр» Рівненського державного гуманітарного університету
19. **Максимчук Олена** - здобувач в/о ступеня «Магістр» Рівненського державного гуманітарного університету
20. **Михальчук Роман** – кандидат історичних наук, професор, доцент кафедри всесвітньої історії Рівненського державного гуманітарного університету
21. **Опанасюк Едуард** - здобувач ступеня PhD, спеціальності «Релігієзнавство» Рівненського державного гуманітарного університету
22. **Опанасюк Тетяна** - кандидат історичних наук, доцент кафедри політології та міжнародних відносин Рівненського державного гуманітарного університету
23. **Пуха Тетяна** - здобувач в/о ступеня «Магістр» Рівненського державного гуманітарного університету
24. **Свиридон Дмитро** - здобувач в/о ступеня «Магістр» Рівненського державного гуманітарного університету
25. **Синяк Степан** – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Рівненського державного гуманітарного університету
26. **Слесаренко Андрій** – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Рівненського державного гуманітарного університету
27. **Татарин Дарина** - здобувач в/о ступеня «Магістр» Рівненського державного гуманітарного університету
28. **Федоришин Микола** - завідувач літературного музею Уласа Самчука комунального закладу «Рівненський обласний краєзнавчий музей» Рівненської обласної ради
29. **Фьольдварі Шандор** - df.phil., науковий співробітник, викладач балтійських досліджень Університету м. Дебрецен (Угорщина)
30. **Шеретюк Валерій** - кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри історії України Рівненського державного гуманітарного університету

ISSN 2519-1942

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

ВИПУСК 36

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **Валерій Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **Лариса Федорук**

Обкладинка – **Григорій Волохов**

Підписано до друку 29.11.2024 р. Папір офсетний.

Гарнітура «Times New Roman».

Наклад 300. Зам. № 243/1. Ум. друк. арк. 11,19.

ISSN 2519-1942

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Випуск 36. Рівне, 2024. 248 с.

УДК 94(477) + 94(100)

А 43

ББК 63.3 (4Укр)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2024